



»DOĐITE I VIDJET ĆETE« Za pedagogiju kulture zvanja

PASCUAL CHÁVEZ VILLANUEVA

Via della Pisana, 1111
Cas. post. 18333
00163 Roma-Bravetta, Italija

Primljeno:
22. 1. 2011.

Izlaganje na
znanstvenom
skupu

UDK
37.048.4:271-1

Sažetak

U današnjem se svijetu na mnogim područjima uočava rascjepkanost i razdvojenost. I na specifičnom području pastoralna zvanja uočavaju se razlike između pojedinačne inicijative i zajedničarskog mentaliteta, između djelovanja i uporišnih okvira. Stoga je, kao što je to ustvrdio i papa Ivan Pavao II, važno promicati kulturu zvanja. U članku se prvo govori o tome kako izgrađivati kulturu zvanja u današnjemu svijetu, a zatim se ukazuje na važnost odgovarajućeg viđenja osobe i zvanja. Ispravan pedagoški put uključuje i rad na promicanju specifičnih vrednota. Pedagogija kulture zvanja stoga naglašava važnost odgoja, duhovnog iskustva, traženje konačnog smisla i viših vrednota, odgoj za mentalitet i stavove s kojima se slažu i pojedinac i skupina. U vrednovanju kulture valja imati na umu i njezin moralni i duhovni vid. Kultura zvanja uključuje antropološko, odgojno i pastoralno područje. Stoga je važno promicati i etiku, mentalitet stvaranja projekta i kulturu solidarnosti. Pedagogija kulture zvanja njeguje i odgovarajuću kakvoću osobnoga života, svijest o odgovornosti za povijest i otvorenost za promjene nabolje.

Ključne riječi: kultura zvanja, pedagogija zvanja, slika o čovjeku, mentalitet projekta, traženje smisla, kultura solidarnosti, odgovornost za povijest

»Danas više nego ikada osjećamo izazov da stvaramo kulturu zvanja na svim područjima tako da mladi otkriju život kao poziv i da sveukupni salezijanski pastoral doista postane rad za zvanja. To znači da mladima treba pomoći da prevladaju individualistički mentalitet i kulturu samoostvarivanja, što ih potiče na to da stvaraju budućnost bez osluškivanja Božjega glasa; to, nadalje, znači da treba uključivati i odgajati obitelji i laike.

Treba se osobito zalagati za to da se u mladima probudi apostolski žar. Kao što je to činio don Bosco, pozvani smo ohrabriti ih da postanu apostoli svojih vršnjaka, da pre-

uzimaju razne službe u Crkvi i društvu, te se uključe u misionarske projekte. Da bismo promicali pastoral zvanja s apostolskim zalaganjem, mlade treba pozvati na jači duhovni život te ih sustavno i osobno pratiti.

To je plodno tlo na kojem će cvasti obitelji sposobne za istinsko svjedočenje, laici angažirani na svim crkvenim i društvenim razinama, te zvanja za posvećeni život i crkvene službe.»¹

¹ 26. OPĆI SABOR DRUŽBE SV. FRANJE SALEŠKOGA, *Daj mi duše, drugo uzmi. Dokumenti*, Rim, 23. veljače – 12. travnja 2008, Katehetski salezijanski centar, Zagreb, 2008, br. 53: »Zvanja za apostolske zadaće«.

»Don Bosco je neumornim radom promicao razna crkvena zvanja, ali je ipak neke mladiće pozvao da ostanu s njim. Mi također mladima nudimo posvećeni salezijanski život kao sastavni dio naše vjernosti Bogu za primljeni dar. Na to nas potiče želja da podijelimo radost što slijedimo Gospodina Isusa, ostajući uz don Bosca, kako bismo nosili nadu mladima cijeloga svijeta.

Promicanje zvanja posvećena života zahtijeva neka temeljna opredjeljenja: ustrajnu molitvu, izričit navještaj, odvažan prijedlog, brižnu prosudbu, osobno praćenje. Molitva mora biti svakodnevna zadaća zajednice i mora uključivati mlade, obitelji, laike, grane Salezijanske obitelji. Navještaj mora iskoristiti brojne prigode za promicanje zvanja tijekom liturgijske godine. Ponuda i prosudba zahtijevaju srdačnu bliskost koja stvara povjerenje i omogućuje opažanje znakova poziva koji mladima pokazuju. Praćenje zahtijeva pomoć mladima da ojačaju duhovni život, upoznaju odgovarajuće oblike apostolata, žive iskustvo zajednice, bolje upoznaju Družbu, provjere svoju motivaciju i aktivno sudjeluju u donošenju konačne odluke.

Uočavamo potrebu da svaka provincija ima zajednicu za prihvat zvanja ili aspirantat gdje bi se okupljali mladi zainteresirani za posvećeni salezijanski život. U animiranju duhovnih zvanja treba, na razne načine, vrednovati neizostavni doprinos obitelji.«²

U pastoralu zvanja često se uočava razdvojenost između pojedinačne inicijative i zajedničkog mentaliteta, između djelovanja i uporišnih okvira, između prijedloga i okruženja. U korijenu te razdvojenosti je pomanjkanje kulture zvanja. Na nju je mislio Ivan Pavao II. u poruci za 30. Svjetski dan molitve za zvanja, objavljenoj 8. rujna 1992. Oslonac kulture zvanja uočava se u viđenju osobe koje uključuje zvanje kao središnju stvarnost, te u razradi

kulture koja vodi računa o nekim vrednotama koje su polazište za usmjerenje prema zvanju sukladno s opravdanim težnjama kulture prema kojoj su zvanja usmjerena.

1. IZGRAĐIVANJE KULTURE

O kulturi se vrlo često govori u dokumentima i u planovima pastoralna zvanja. U njima se često spominje potreba za oblikovanjem mentaliteta koji služi kao humus za rađanje i prihvaćanje zvanja. Još češće se uspoređuju važeće kulturalne vrednote s onima koje su u temelju izbora zvanja. Često se i slike raznih crkvenih zvanja (posvećeni, svećenici, laici) uspoređuju s osjetljivošću i iščekivanjem raznih kulturalnih okruženja.

Ta djelomična viđenja nisu bila povećana u jedinstvenu perspektivu niti se smatralo da su temeljna za organiziranje pastoralna zvanja. Teme i motivi za taj pastoral preuzimani su ponajprije iz Biblije i teologije. Zvanje je bilo izvan temeljnih teoloških rasprava. Nije bilo uključeno, primjerice, ni u moralnu teologiju, a rijetko se o njemu raspravljalo i u teologiji duhovnosti. Stoga se ni izričaj »kultura zvanja« ni je upotrebljavao ili je ukazivao na skrb za razvoj zvanja pojedine osobe.

Poruka Ivana Pavla II. za 30. Svjetski dan molitve za zvanja (8. rujna 1992)³ postavlja naprotiv kulturu zvanja u središte pozornosti, s jednim drugim značenjem, tražeći zalaganje sviju koji na različite načine mogu pridonijeti njezinom definiranju i produblivanju⁴: teologa, suradnika

² Isto, br. 54: »Praćenje kandidata za posvećeni salezijanski život«.

³ Usp. Poruka Svetog Oca Ivana Pavla II. za 30. Svjetski dan molitve za zvanja, 2. svibnja 1993. – Četvrta vazmena nedjelja, u: »Službeni vjesnik Nadbiskupije zagrebačke« 80(1993)2, 45–46.

⁴ Usp. Poruka Svetog Oca Ivana Pavla II. za 30. Svjetski dan molitve za zvanja, br. 3.

u masmedijima, odgojitelja, duhovnih voditelja, posvećenih i svećenika.⁵ Smisao tog izričaja nije odmah očit. Općenito gledajući, povezan je uz izraz kultura kao viđenje svijeta i života koji je svojstven nekoj ljudskoj skupini. Onaj tko proučava problem zvanja ne nastoji razriješiti sva pitanja koja razmišljanje o kulturi postavlja s formalnog ili materijalnog gledišta. Ipak, on treba razjasniti koja značenja i aspekte uzima u obzir. Njegov govor inače postaje neodređen i nemoguće ga je dalje produbljivati.

Kultura je naime složena te obuhvaća sve ono što čovjek čini i zamišlja u traženju vlastitoga pojedinačnog i zajedničkog ostvarenja. Kako bi se nju moglo pravilno razumjeti, potrebni su mnogostruki pristupi. S druge strane pretjerano i općenito pozivanje na nju gotovo neizbježno dovodi do njezine »istrošenosti« i dvosmislenosti. U pastoralu se prihvaća opisna definicija kulture iz pastoralne konstitucije o Crkvi u suvremenom svijetu »Gaudium et spes«: »Riječ kultura u općem smislu označuje sve ono čime čovjek izgrađuje i razvija svoje mnogostruke duševne i tjelesne darove te se trudi da spoznajom i radom ovlada svijetom. S napretkom ćudoređa i ustanova on društveni život čini čovječnijim i u obitelji i u cijelome građanskom društvu. I na kraju, tijekom vremena on u svojim djelima izražava, priopćuje i čuva velika duhovna iskustva i težnje da ona posluže napretku mnogih, dapače i cijeloga ljudskog roda.«⁶ U takvom prikazu kulture postoje neke sastavnice koje se izravno tiču naše teme. Prva je *antropološki smisao* po kojemu se u kulturu uključuje sve ono što vodi prema boljitku ili kakvoći čovjekova života. Taj smisao predstavlja nadilaženje »izbirljivog« i »intelektualističkog« viđenja koje kulturu povezuje jedino ili poglavito s razvojem spekulativnih značnosti ili, kasnije, s tehničkim razvojem. I

za našu je temu zanimljiva dvostruka dimenzija kulture: objektivna i subjektivna.

Kultura obuhvaća predstavljanje stvarnosti, sustave značenja i raznovrsna ostvarenja koja mogu prenositi takva predstavljanja i značenja. Tako ona postaje baština koja nekoj ljudskoj skupini daje njezinu fizionomiju. Prema tome, odlučujuće utječe na pojedince koji tvore neku skupinu, posebice pomoću dvaju procesa: socijalizacije i odgoja. Njezina oblikovateljska snaga proizlazi iz suglasnosti skupine i iz činjenice što predstavlja »sustav«, »ustroj«. Njezine se sastavnice s vremenom povezuju međusobno se podržavajući i opravdavajući. Nisu međutim ni postojeane niti logično povezane. Ustroj nije jedinstven. Unutar svake kulture postoje žive struje, kretanja, nove sastavnice. Prema tome, razvoj kulture odvija se u znaku novosti i dijalektike. To vodi prema promatranju »subjektivne« dimenzije kulture. Ona je naime temeljna osobina osobe i od nje potječe.

Osoba se ostvaruje slobodno pounutarnjujući kulturalnu baštinu svoje i drugih skupina i »njegujući« vlastite sposobnosti i nadahnuća. Tako razvija osobnu kulturu koja nije potpuno određena vlastitim okruženjem. Iz njega uzima i ostavlja, ispravlja i mijenja, pojačava ili niječe. Za kulturu zvanja, kao i za vjeru, bitno je osloboditi se determinističkog viđenja odnosa između kulture i osobe. Najdublji poticaji prema kulturalnom stvaranju u osobi su duhovno iskustvo, traženje konačnoga smisla, pojavljivanje viših vrednota, potreba za samonadilaženjem. To je posebno istina kad se osobe i kulture sučeljuju

⁵ Usp. *Poruka Svetog Oca Ivana Pavla II. za 30. Svjetski dan molitve za zvanja*, br. 4.

⁶ »Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu 'Gaudium et spes'«, u: DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Dokumenti*, Kršćanska sadašnjost, 72008, str. 651–816, ovdje br. 53.

s evanđeljem i sa zvanjem koje se nadahnjuje evanđeljem.

I evanđelje i zvanje osebujni su ne samo kad je posrijedi životna spontanost nego i kulturalna strujanja te se mogu u njih uključiti mijenjajući njih i njihov ustroj. *Stoga iz već spomenutoga teksta iz LG valja prihvatiti pristup vrednovanju, a ne samo opis kulture.* Kulture se ne mogu općenito svrstati u dobre i loše. Postoje međutim mjerila za vrednovanje kulture i njezinih posebnih ostvarenja. Ta mjerila se ne svode na razinu koju su dostigli razmišljanje i ekonomski razvoj, nego obuhvaćaju i moralne i duhovne vidove koji nisu neovisni ali ni nužno povezani uz one prve. Sve te primjedbe odnose se na kulturu kao sveobuhvatnu pojavu. Danas je međutim postalo uobičajeno govoriti o kulturi u vezi s nekim stavom, nečim posebnim ili skupom vrednota: kultura mira, nasilja, okruženja, solidarnosti i, u našem slučaju, kultura zvanja. Tako se naziva čovjekovo nastojanje da na nov način, s novom dosljednošću i na novom temelju izgrađuje neku vrednotu te je postojanije i snažnije uključi u mentalitet i život društva i u interakciju s drugim vrednotama u kulturi. U tom slučaju nije neumjesno govoriti o kulturi. To znači da za ukorjenjivanje neke vrednote nisu dostatni ni opsežni pothvati niti velikodušne i nadahnute osobe.

Ponekad postoji prekid između stavova pojedine osobe i kolektivnog mentaliteta, između osobnih pothvata i društvenih izričaja, između prakse i njezinih temelja. Tako u nekoj crkvi pojedinci mogu raditi za zvanja, dok u zajednici postoji malo ili nimalo kulture zvanja. Kultura naime ne poziva na pojedinačne, makar i brojne čine, nego na mentalitet i stavove s kojima se slaže skupina. Ne tiče se samo nečijih osobnih nakana i odluka, nego sustavne i razborite uporabe snaga kojima raspolaže

pojedina zajednica. Sadržaji tako shvaćene kulture zvanja odnose se na tri područja: antropološko, odgojno i pastoralno. Antropološko područje proučava način shvaćanja i predstavljanja ljudske osobe i zvanja. Odgojno nastoji promicati prijedlog vrednota koje su srodne zvanju. Pastoralno područje bavi se odnosom između zvanja i objektivne kulture te donosi zaključke za rad za zvanja.

2. VIĐENJE OSOBE I ZVANJA

Uza svako odgojno i pastoralno posredovanje, bilo ono spontano ili plod razmišljanja, povezana je određena slika o čovjeku. *Kršćanin tu sliku izgrađuje svojim životom, nastojanjem da razumski shvati njegov smisao i prosvjetljenjem vjere,* prema hermeneutičkom načelu kružnog kretanja. Spomenute tri sastavnice su neophodne i međusobno povezane. Čovjekovo iskustvo se ne smije promatrati kao kakav pasivni materijal, kao kakvo nepromjenjivo načelo. Njegova je kakvoća neophodna za čovjekov rast i njegov rast u vjeri.

Spontano ili znanstveno produbljivanje koje se o tome provodi ne smije se prepuštiti slobodnu izboru ili se promatrati kao luksuz. Objavu ne valja shvaćati kao izvanjsko dodavanje iskustvu i čovjekovu shvaćanju iskustva, nego kao otkrivanje njegova dubokog i konačnog smisla. Čini se da u tom smjeru vodi i već spomenuta poruka Ivana Pavla II: »Nužno je stoga zauzimati se za kulturu zvanja koja će tu duboku čovjekovu čežnju prepoznati i prihvatiti te mu pomoći da otkrije kako mu jedino Krist može objaviti cjelovitu istinu o njegovu životu.«⁷ Prema tome, valja kao prvo nadići način mišljenja i govora o zvanju gotovo kao da je ono kakav višak, po-

⁷ *Poruka Svetog Oca Ivana Pavla II. za 30. Svjetski dan molitve za zvanja, br. 2.*

ticaj samo za neke, funkcionalan način pridobivanja u neko životno stanje, a ne bitno uporište za ostvarivanje pojedine osobe. Kriza zvanja možda je naime posljedica načina života pojedinih osoba.

Pogledamo li još više u dubinu, krizu zvanja uzrokuje viđenje čovjekova postojanja u kojemu dimenzija »prozivanja«, tj. potreba pojavljivanja pred nekim drugim i razgovora s njim, ne samo da je činjenično isključena nego se ne može čak ni značajno uključiti. To se događa u antropologiji koja zadovoljavanje potreba pojedinaca stavlja iznad svega, predlaže samoostvarivanje kao jedini cilj postojanja ili slobodu shvaća kao čistu neovisnost. Takvi oblici osjećajnosti danas su prošireni i na neki su način privlačni. Čak i onda kad ih se potpuno ne prihvaća, oblikuju komunikacijske poruke i utječu na odgojne pravce. *Stoga je prva zadaća kulture zvanja izraditi i širiti viđenje čovjekova postojanja koje se shvaća kao poziv i odgovor, kao zaključak utemeljenog antropološkog razmišljanja.* Prema takvom zaključku vode iskustvo odnosa, etički zahtjev koji iz toga proizlazi te egzistencijalna pitanja. Tako se dakle treba ići kako bi se uočili neki sadržaji kulture zvanja za koju se zanimamo. Osoba shvaća svoju jedinstvenost. Njezino postojanje je nešto izuzetno, po kakvoći drugačije od drugih, nešto što se ne može nadomjestiti. Potpuno joj pripada ali ima obilježja dara, činjenice koja prethodi svakoj želji ili naporu.

Istodobno ona uviđa da živi u mreži odnosa koji nisu sporedni i drugotni. Među tim odnosima odmah se uočava odnos prema osobama i zauzima posebno važno mjesto. Prvotno poimanje o čovjeku nije »ja« sa svojim mogućnostima, nego međuovisnost s drugima koji traže da ih se prihvati u njihovoj objektivnoj stvarnosti i da ih se prizna u njihovu dostojanstvu.

U toj optici odgovornost se pojavljuje kao sposobnost uočavanja znakova koji proizlaze iz drugih i odgovora na njih. Riječ je o etičkom pozivu jer uključuje posljedice. Čovjek se budi na osobno postojanje kad druge prestane promatrati samo kao sredstva kojima se može služiti.

Kulturu zvanja treba osigurati od subjektivističkog poimanja po kojemu je pojedinac središte i mjera samoga sebe, a osobno ostvarenje zamišlja kao obranu i promicanje samoga sebe umjesto kao otvaranje i darivanje. Jednako tako valja je braniti i od onih poimanja koja su u međusubjektivnom odnosu zatvorena u samozadovoljstvo a da se ne obaziru na etičko obilježje. Odnos i njegova etička sastavnica usmjeravaju već prema transcendentnom, jer se u njima pojavljuje nešto neuvjetovano i nematerijalno. Doista, drugi ne traže samo da dođu u dodir s predmetima i ustrojima ili da uspostave interakciju s njima pomoću instinktivnih refleksa, nego iziskuju unutarnje prihvaćanje svoga postojanja koje dopušta da se nasluti misterij osobe koja je obilježena slobodom. Prema tome, traže poštivanje, besplatnost, ljubav, promicanje moralnih i duhovnih vrednota.

Upućivanje na transcendenciju postaje još očitije kad osoba postane svjesnija temeljnih pitanja postojanja i uočava stvarnu dubinu svoje egzistencije. Tada se ona otvara prema onostranosti, što se već naslućivalo u njezinim dobrim ostvarenjima i u njezinim ograničenjima. Razumije da se ne može zaustaviti na onome što neposredno shvaća niti se ograničiti na sadašnji trenutak. Obodrena je na traženje smisla života i na protezanje u povijest. Treba odlučiti o svom usmjerenju na dugi rok, budući da se pred njom nalaze razne mogućnosti. Svoj život ne može živjeti dvaput. Mora se odlučiti. U vrednoti kojoj daje prednost i u onome što izabire odlučuje o kakvoći i spasenju

svoga života. Zadaća kulture zvanja je pomoći pojedinoj osobi da postane osjetljiva za slušanje takvih pitanja, da se osposobi za njihovo produblјivanje te da potvrdi usmjerenost osobe prema dobru i objektivnoj istini u prihvaćanju kojih se sastoji njena punina.

To zahtijeva i filozofsko produblјivanje zvanja kao definicije koju osoba daje vlastitom postojanju, koje se shvaća kao dar i poziv, koje vodi odgovornost vođena i planirana u slobodi. Poruka Ivana Pavla II. upućena je »teoloziima, kako bi ta kultura prije svega počivala na solidnu temelju«⁸. Od teologije, koja je znanost o objavi i vjeri, ne zahtijeva se da priskrbi sveukupnu tvar kulture zvanja, nego da pazi posebice na njezin temelj i izvor. Drugim riječima, da osvjetli konačni odnos između zvanja i spasenja. Najplodnije mjesto za otkrivanje tog temelja jest Pismo, koje se ne čita kao skup priča nego kao otkriće smisla čovjekova života. U Pismu se postojanje i temeljni odnosi osobe definiraju po njezinom stanju osobe, što ne pokazuje neki niži stupanj ili ovisnost, nego Božju besplatnu i stvaralačku ljubav. Čovjekov razlog njegova postojanja nije ni u njemu niti u vlastitom ostvarivanju. To je dar.

Smješten je u odnos s Bogom kojemu treba uzvratiti. Čovjekov život nema smisla izvan tog odnosa. *Onostranost koju nejasno uočava i želi je apsolutna. Nije to neka strana i apstraktna apsolutnost, nego izvor njegova života koji ga poziva k sebi.* Sveukupna povijest izabranja Božjega naroda i pojedinačnih poziva predstavlja se u tom ključu: inicijativa Božje ljubavi, položaj čovjeka pred Bogom, razvoj postojanja kao poziv i odgovor kao prihvaćeni poziv. Kategorija stvorenja nadovezuje se prema tome na kategoriju Božjeg sugovornika. Čovjek sluša njegov glas u vlastitu postojanju i pomoću posredovanja koja postavljaju pi-

tanje njegove odgovornosti (svijet, drugi) stavljajući na kušnju i njegovu slobodu. Dar života sadrži određeni projekt. Taj se projekt otkriva u dijalogu sa samim sobom, s poviješću i s Bogom te zahtijeva čovjekov osobni odgovor. To određuje čovjekov položaj u svijetu i prema svim bićima koja u njemu žive.

Stvorenja ne mogu ispuniti čovjekove želje te im on prema tome nije podložan. Znak tog životnog ustroja je savez između Boga i ljudi. Savez je Božji besplatni izbor. Čovjek treba toga biti svjestan i prihvatiti ga kao životni projekt, vođeni Božjom riječju koja mu je upućena i koja ga poziva da izabere. U Kristu istina o čovjeku koju razum nejasno shvaća, a Biblija otkriva, nalazi svoje sveukupno rasvjetljenje. On svojim riječima, ali nadasve snagom svoga čovječansko-božanskog postojanja u kojemu se očituje svijest Sina Božjega, otvara osobu za puno shvaćanje samoga sebe i smisla svoga života. U Njemu smo postali djeca Božja te smo kao takvi pozvani živjeti u povijesti.

Taj je događaj dar. Čovjek treba postupno razumijevati njegov smisao. Treba ga prihvatiti i kao životni projekt, vođeni milošću. Kršćanski poziv nije neki raskošni dodatak, neka izvanjska nadopuna čovjekovu ostvarenju. To je naprotiv njegovo čisto i jednostavno ispunjenje, nužan uvjet osebnosti i punine, zadovolјavanje najkorjenitijih zahtjeva, onih od kojih se sastoji čovjekov ustroj kao stvorenja. Jednako je tako uključivanje u dinamiku Kraljevstva, na što Isus poziva učenike, jedini oblik postojanja koji odgovara sudbini čovjekova života na ovom svijetu i poslije njega. Život se u potpunosti odvija kao dar, poziv i projekt. »Čovjekov poziv dobi-

⁸ Poruka Svetog Oca Ivana Pavla II. za 30. Svjetski dan molitve za zvanja, br. 4.

va smisao i usmjerenje čitanjem onoga što čovjek jest, polazeći od analize njegove ljudske stvarnosti i dublje se projicirajući u prihvaćanje kršćanskog otajstva.

Čovjek je ontološki osoba ali je ujedno pozvan stvarno postati osoba razvijajući ono što je upisano u njegovoj naravi. Drugim riječima, čovjek je pozvan izgrađivati vlastitu osobnost pomoću povijesnog procesa koji ga vodi prema prihvaćanju onoga što mu je izvorno darovano.«⁹ Antropološko usredotočenje koje obilježava današnji pastoral traži da se zvanje i ono što se oko njega događa ne svodi na nešto operativno, prigodno, što je izvan smisla postojanja, nego da se ugnijezdi u srce čovjekovih zahtjeva za ostvarenjem, u odgovornosti i slobodi koje su mu svojstvene. Pastoralu je prijeko potrebna »kultura« koja to prihvaća kao temelj i nadahnuće djelovanja te ga proširuje tako da to postane mentalitet kršćanske zajednice, a napose radnika u pastoralu zvanja s odgovarajućim odgovornim i praktičnim posljedicama.

3. VREDNOTE KULTURE KOJE PROMIČU POZIV

Sukladno prethodnim razmišljanjima, neka su uporišta nužna za izgradnju kulture koja je otvorena za govor o zvanju. O njima valja razmišljati kad se pojedincima nastoji prenositi već usvojena baština značenja i vrednota, kad se nastoji formirati zajedničkarski mentalitet i reagirati pomoću novih izraza kulture pred novim izazovima. Ta su uporišta sukladna onome »što bi se moglo nazvati 'temeljem poziva' a što omogućava 'kulturu poziva'. To su formiranje savjesti, osjetljivost za duhovne i moralne vrednote, te promicanje i obrana ideala, kao što su bratstvo među ljudima, svetost života, zajednička solidarnost i javni red.«¹⁰

Posebno ističemo pet takvih uporišta:

a) **Kultura treba biti obilježena traženjem smisla.**

Smisao je poimanje temelja vrednota, shvaćanje neposredne, posredne i napose konačne svrhe događaja i stvari, poimanje odnosa koji postoji između stvarnosti i događaja te čovjeka i onoga što je za čovjeka dobro. Sazrijevanje smisla uključuje uporabu razuma, nastojanje oko daljnjeg proučavanja, kontemplaciju i unutarnjost. Smisao se otkriva posvuda: u vlastitom iskustvu, u povijesti, u Božjoj riječi. Sve teži prema osobnoj i zajedničkarskoj mudrosti koja se izražava u povjerenju i nadi s obzirom na život.

Sazrijevanje smisla može trajati vrlo dugo. Važno je ne odustati i ne zatvoriti se pred perspektivom daljnjih i bogatijih otkrića. Suvremena kultura prožeta je strujanjima koja zanemaruju, ako ne i niječu, svaki smisao koji nadilazi neposredno i subjektivno iskustvo. Stoga vodi prema rascjepkanom viđenju stvarnosti koje osobu čini nesposobnom da ovlada tisućama događanja u svakidašnjici te da pođe dalje od onoga što je površno ili senzacionalno. Kulturalna zrelost uključuje sintezu, uporišni okvir koji nadilazi pojedinačne spoznaje kako bi se osoba uspjela orijentirati te ne bude zarobljena činjenicama. Čovjek »je osuđen na značenje«. Kakvoća života opada kad je ne podržava određeno viđenje svijeta. S opadanjem kakvoće života umanjuju se i razlozi da se život upotrijebi u službi plemenitih ciljeva.

b) **S izborom smisla povezana je i transcendencija:** ono što čovjeka nadilazi, priznavanje granice, prihvaćanje otajstva, pri-

⁹ G. PIANA, »Uomo«, u: M. MIDALI – R. TONELLI, *Dizionario di pastorale giovanile*, Elledici, Leumann (To), 21989, str. 1278.

¹⁰ *Poruka Svetog Oca Ivana Pavla II. za 30. Svjetski dan molitve za zvanja*, br. 2.

hvaćanje svetoga u njegovim subjektivnim i objektivnim vidovima, prihvaćanje razmišljanja i religioznog izbora.

To se obzorje pojavljuje u svim čovjekovim djelatnostima sve dok ne postane njegova temeljna dimenzija: u uporabi razuma, u nastojanjima njegove volje, u čežnji srca, u snazi njegovih odnosa, u ostvarivanju njegovih pothvata. Čovjekovo postojanje otvoreno je prema beskonačnom, a takvo je i njegovo shvaćanje stvarnosti. Postoje kulturalni pravci koji svjesno ili nesvjesno vode prema zatvaranju u »racionalna« i vremenita obzorja te čovjeka onesposobljuju da prihvati svoj život kao otajstvo i dar. Razmišljati o transcenciji znači prihvatiti pitanja, ići dalje od vidljivoga i racionalnoga. Iskustva, potrebe, neposredno shvaćanje mogu biti polazišta za otvaranje prema vrednotama, zahtjevima te konačnim i zahtjevnijim istinama, koje ne treba shvaćati kao nijekanje vlastitih pobuda, nego kao njihovo oslobađanje i dovršetak.

c) **Trebamo izgrađivati »etičku« kulturu**, koja može vrednovati postojeća i moguća ostvarenja po načelu dobra i zla, u svjetlu moralne savjesti usredotočene na vrednote više negoli na njezina sredstva, pri čemu se prvenstvo daje osobi.

Kultura uvijek u sebi nosi etički poticaj te je sama po sebi moralna vrednota jer teži za ljudskom kakvoćom pojedinca i zajednice. Na njoj se međutim odražavaju i čovjekove granice.

Neke su njezine težnje i ostvarenja, ako ne i cjelokupni sustavi, obilježeni moralnom dvosmislenošću. To se očituje u dvjema dimenzijama, objektivnoj i subjektivnoj. Ta je činjenica osobito teška kad u izgradnji neke kulture nestane etičko mjerilo ili se podvrgne drugim mjerilima. Tada odnos prema dobrom i zlu gubi svaki utjecaj te prevladavaju drugi zahtjevi kao

što su npr. korisnost, užitak i moć. U posljednje vrijeme jezik je stvorio čitav niz izričaja koji u obliku polarizacije ukazuju na prvenstvo ili odsustvo valjanog etičkog uporišta u razvoju kulture: kultura biti i imati, života i smrti, osobe i stvari. Razvijati kulturu značit će ne samo nastojati da se kultura bilo kako razvija, nego sučeljavati njezina poimanja i ostvarenja sa savješću prosvijetljenom vjerom kako bi je pročistila i oslobodila od dvosmislenosti te je uputila prema vrednotama.

d) **Ljudima treba pomoći da razumiju još jedno, četvrto obilježje osobne kulture, koja se odnosi na govor o zvanju, a to je *mentalitet stvaranja projekta*.**

Apatija u pogledu smisla često se pretvara u nezainteresiranost za budućnost. Bez predodžbe o povijesti ne pojavljuju se poželjni ciljevi osim onih koji se odnose na pojedinačno blagostanje. U prijašnje doba ideologije su svojim utopijskim nabojem poticale društveno stvaranje nacrtati, a ono je razvijalo i osobnu sklonost ka uključivanju u povijesni projekt.

Danas se možda sužava budućnost, ali se ujedno proširuje sadašnjost. Sve to vodi prema kulturi neposrednoga. Projekti vrlo brzo prestaju biti zanimljivi i ostvaruju se u ograničenom prostoru pojedinačnoga iskustva. I pothvati usmjereni prema nečemu dobrom mogu se pretvoriti u želju da se nešto ispravi, u traženje subjektivnog samoostvarenja, u kratkotrajno oduševljenje. Stvarati projekt znači organizirati svoje snage i vrijeme sukladno velikim i hitnim potrebama povijesti i zajednice kako bi se među svim ciljevima postigli ideali koji su dostojni čovjeka. To zahtijeva kritičku svijest kako bi se čovjek mogao obraniti od prividnih nužnosti, sposobnost za razlučivanje kako bi se razotkrile psihološke prisile, velikodušnost kako bi se nadišla neposredna obzorja.

e) **Kao posljednje, valja se usmjeriti prema kulturi solidarnosti**, nasuprot kulturi koja vodi prema usredotočenju na pojedinca.

Velikodušni osobni projekti mogu se pojaviti jedino ondje gdje osoba dopušta da njezino ostvarivanje bude vezano uz ostvarivanje njezinih bližnjih. Solidarnost je raširena težnja koja proizlazi iz dubine savjesti i iz povijesnih događaja te se očituje na nov i gotovo neočekivan način. Pojavljuje se kao odgovor na zabrinjavajuće makropojave, kao što su nerazvijenost, glad ili iskorištavanje. Nadahnjuje primjerne pothvate kao što su planiranje pomoći, volontarijat i pokreti za stvaranje javnog mnijenja koji mijenjaju prethodni odnos između osobe i društva, područja koja su blizu i daleke svjetove. Posljedično tome pokreće duh služenja i potiče na nj. Međutim, solidarnost jednako tako zanemaruje i demotiviraju snažna ekonomska i kulturalna strujanja. Pretpostavlja viđenje svijeta i osobe koje međuovisnost smatra ključem za tumačenje pozitivnih i negativnih pojava čovječanstva. Ništa se ne može dostatno protumačiti ili razumno riješiti ako se promatra izdvojeno. Siromaštvo i bogatstvo, neishranjenost i rastrošnost međusobno su povezani. Među njima posreduje i uključuje se ne samo nježnost i suosjećanje nego i ljudska odgovornost.

Osobu ne valja smatrati bićem koje se prvo utemeljuje u sebi, a tek se nakon toga usmjeruje prema drugima. Osoba uspijeva biti ono što jest samo kad solidarno prihvaća život svojih bližnjih. Prema tome, solidarnost valja istodobno proširiti na stavove i na ustroj, povezati s privatnom i javnom razinom, primijeniti na obiteljsko, nacionalno i međunarodno područje. Svatko treba prepoznati svoje mjesto u promicanju domaćih, ali ne manje i u promicanju svjetskih događanja.

Vjernici ponovno pronalaze razloge, uzore i poticaje za solidarnost u razmatranju Božjega otajstva i u vjerskom iskustvu koje duboko označava njihovo postojanje. Oni svojim umom i svojim djelima ispovijedaju da je Bog stvorio čovjeka kao svoga partnera u vladanju svijetom te ga uključio u zajedništvo sa sobom, nadilazeći ovisnost i priznajući mu odgovornost u međusobnoj suradnji. Prema tome, ljudi u ljubavi prepoznaju jedinu snagu koja može izgrađivati povijest i prevode tu ljubav u priznavanje dostojanstva drugih, u međusobnu razmjenu dobara, u potpuno sebedarje, te nastoje stvoriti uvjete u kojima svatko može ostvariti svoju čovječnost.

4. ZVANJE U KULTURI

Zvanje u kulturu unosi nove snage, simbolički i stvarno izražavajući vrednote iz kojih je nastalo i koje ga podržavaju. Mogućnost da neka kultura prihvati izvorni doprinos kršćanskog zvanja ovisi o njegovim obilježjima, ali i o značenju zvanja kao takvoga. Zvanje je naime vidljiv znak otajstvenih stvarnosti i sudjeluje u sakramentalnoj naravi Crkve i utjelovljenja. Važni su prema tome njegove sposobnosti i objektivna značenja, ali jednako tako i učinkovito izražavanje tih sposobnosti i značenja.

Od Kristove osobnosti i iz njegova djelovanja znamo tko je Bog za čovjeka: ljubav koja oslobađa, spasenje u vremenu i u vječnosti. To nam je poznato jer Kristova riječ i njegovi spasonosni čini imaju značenje za čovjeka i povijesnu važnost. Isus ozdravlja od bolesti, oslobađa od zloduha, brani od ovisnosti koja zarobljava, čak i religiozne. Isus prosvjetljuje razum, proglašava da je čovjek veći od subote, prihvaća žene u svoje društvo, oprašta grijehe. Povezanost između onoga što se fizički shvaća i poruke odnosno daljnjeg značenja koje se želi pripočiti predstavlja izazov za vjeru

i postavlja joj pitanje: makar se ona i ne pokreće, znak ima dostojanstvo koje razum i dobra volja mogu cijiniti. Jednako tako kršćanska zvanja postaju značajna u kulturi te u njoj nailaze na odaziv kad odgovaraju na duboke i opravdane težnje.

a) **Prva od takvih težnji je *kakvoća osobnoga života*.**

Zvanja nemaju nikakav učinak ako ne uspijevaju postići onu puninu za kojom osoba teži. To je povezano s osnovnim razlogom koji pokreće kulturu – traženjem dostojnijih oblika postojanja. To je uostalom i u samoj naravi zvanja: Bog poziva na puni susret s njime i na iskustvo ljubavi koje osobu ispunjava radošću. Ostvarenje se ne odnosi prvenstveno na subjektivno zadovoljstvo nego na objektivnu kakvoću darivanja. Ono se treba dogoditi u značajnim prostorima, treba biti popraćeno nužnom profesionalnošću u odrasloj suodgovornosti s obogaćujućim odnosima. Potvrdu za tu tvrdnju nalazimo u življenju zvanja u onim okruženjima u kojima zvanje uključuje promicanje, u poteškoćama s kojima se susreće žensko zvanje, gdje već postignuto promicanje žene potiče novu svijest i nova očekivanja, u padu broja braće laika u kleričkim kongregacijama, u određenoj postojanosti kontemplativnog i misionarskog zvanja. Želja za ostvarivanjem odnosi se prema tome više na biti i »živjeti« negoli na »ulogu«. To je povezano s važnošću koja se danas pridaje osobnom području i s drugotnim mjestom koje se danas pridaje poslu.

b) **Druga uvelike raširena težnja u kulturi s kojom se zvanje treba sučeliti je *traženje duhovne dimenzije*.**

To je nešto što je čovjeku urođeno. Danas se većinom uočava u žarkoj želji za nematerijalnim vrednotama i u buđenju religioznog pitanja. To može biti otvaranje

novim obzorjima, motivacijama i stvarnostima koje životu mogu udahnuti nov životni polet, a osobi pomoći da ostvari veće jedinstvo. Njihovi tragovi traže se u vlastitoj kulturalnoj tradiciji. Naglašava se vrijednost posebnih mjesta kao što su npr. samostani i izričaja koji je prenose. Šire se i neobični prijedlozi. Za kršćane to znači postati svjestan života u duhu vjere, a poziv na duhovnost pokreće rad za zvanja i potiče poistovjećivanje s raznim modelima. Stoga se danas ističu osebujna obilježja raznih duhovnih iskustava. Pozivaju se mladi da ih dožive i uđu u njihov dinamizam. Duhovno iskustvo zahtijeva svjedočenje onoga tko ga je već doživio te uključivanje i izravno poimanje onoga tko se sprema da ga prihvati. Iz takva susreta proizlazi stanovito prosvjetljenje, otkriće novosti, motivacije i snage za izgradnju vlastitoga postojanja. To može biti i izravan doprinos zvanja kulturi.

c) **Treća kulturalna težnja s kojom zvanje treba povezati je *odgovornost za povijest*.**

Na svjetovno značenje zvanja odnosi se ne samo njegova moguća služba promicanja, nego njegovo svjedočenje vrednota i njegova poruka transcendencije. Unutar crkveno promatranje zvanja tako je manje važno od njegova značenja za svijet. To je posljedica važnosti koju je, u crkvenom razmišljanju, poprimilo poslanje prema svijetu, a odgovara i obilježjima povijesnog trenutka koji živimo. Ozbiljnost problema koji ugrožavaju dostojanstvo osobe uzrokuje slabije vrednovanje lika »dobra levita«, kojemu se povjeravaju unutarnji zadaci religije, a mnogo više se vrednuje lik »dobra Samaritanka« koji pristupa, zaustavlja se, sudjeluje, otvara nove perspektive i ulijeva nadu. Pitanja koja danas predstavljaju izazov čovjekovoj odgovornosti i kršćanskom poslanju su pitanja koja se odnose na svje-

tovno područje: promicanje slobode osobe, poštivanje nepovredivog prava na život, očuvanje (građanske!) slobode zavičanja Gospodnjeg imena, angažiranje na zaštiti postojanosti i dostojanstva obitelji, podržavanje solidarnosti, stavljanje čovjeka u središte društvenog i ekonomskog života.¹¹ To iščekivanje zajedno s iščekivanjem čovjekova ostvarenja o kojemu smo prethodno govorili, objašnjava poteškoću mladih u shvaćanju udaljevanja od svijeta kao idealne situacije za vlastito darivanje. Jednako tako obrazlaže i nastanak sekularnih instituta, apostolskih pokreta i nemalog broja zvanja koja ne ostvaruju konačni životni projekt. Zvanje danas treba voditi prema uključivanju a ne prema izdvajanju iz čovjekove povijesti. Zvanje vriedi ukoliko pokreće, ukoliko se ističe u kulturi radi promjene neke situacije.

d) Četvrta težnja na koju zvanja moraju odgovoriti je *želja za jedinstvom i pomiranjem koja prožima razna područja čovjekova življenja*.

Pojavljuje se posvuda. Ugrožena je pojavom posebnih interesa, etičkih suprotstavljanja, novim društvenim i političkim polarizacijama. U nemalom broju višereligijskih okruženja razne su religije duboko inkulturirane, svjesne svoje brojčanosti i svoga duhovnoga bogatstva. Među njima, već prema prilikama i dobi, postoje miran suživot, poštivanje, dijalog, polemička suprotstavljanja, borbe. Oni koji su »pozvani« trebaju sakupljati i vrednovati ulomke istine i dobra. Od njih se očekuje da se sučele s raznolikom pluralnošću koja postoji u kulturi i u društvu, ako ne stoga da ih ujedine, a ono barem zato da im pomognu zajedno živjeti i nadopunjavati se. Svako zvanje izgrađuje zajedništvo unutar kršćanske zajednice kako bi ona postala »sveopća« s etničkog i društvenog motrišta. Ako je otvorena i za one koji su blizu

kao i za one koji su daleko, zajednica već odgovara tim težnjama. Međutim, iščekivanje zajedništva zanima i druga područja: područje raznih kršćanskih vjeroispovijesti, šire područje religioznog iskustva i još šire područje čovjekova suživota. U vrijeme kad lako dolazi do razmimoilaženja važno je smirivati napetosti, ujedinjavati ljude, a razlike voditi prema jedinstvu koje se temelji na našoj pripadnosti ljudskoj vrsti. Od kršćanina, redovnika, svećenika se očekuje da zna »posredovati« između etičkih, društvenih i religijskih razlika, oslobađajući ono što je u njima valjano, a nadasve vrednujući osobe koje su njihovi istinski svjedoci.

e) **Napokon, od svjedočanstva života kršćanskih zvanja, od njihovih djela, od vrednota u koje polažu nadu, od istina koje proglašavaju, kultura neprestano očekuje *plodne novosti*, promjenu nabolje.**

Nije riječ o vremenitim utopijama koje ideologije nisu ostvarile i na mjesto kojih bi se postavljala »kršćanska« prisutnost. Očekuju se naprotiv nove perspektive od poticaja koji su povezani s iskonskom naravi zvanja, otkrivanje novih mogućnosti života u svijetu kojim vladaju materijalni interesi, dokaz snage ljubavi, djelotvoran navještaj Božjeg nauma o čovjeku. To proroštvo novosti ili korjenitosti valja očitovati prije svega na jednome mjestu, a to je kršćanska zajednica. Ona je uvijek u nastupi da se prilagodi i suobličiti svijetu, a napose onda kad se čini da je svijet štiti i nešto joj jamči, kad je spreman da je kao neku službu uključi u svoj »sustav«. Tada može izgubiti smisao svoje »razlike« i ustra-

¹¹ Usp. IVAN PAVAO II, *Christifideles laici. Vjernici laici. O pozivu i poslanju laika u Crkvi i u svijetu*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1990, br. 36. i 44.

jati na obredima, institucijama i organizacijama, zanemarujući svoju proročku, osporavajuću, naizmjeničnu dimenziju. Zvanje uvijek treba biti poziv na buđenje, poticaj na izlazak i poziv da se ide dalje. To potvrđuje i povijest novih pokreta: zajednici je potrebna »evandeoska pobuna«

koja u sebi uključuje trenutak nijekanja i osporavanja, nadilaženje sadašnjosti. U svijetu postoji i prostor u kojemu se primjenjuje zakon gomile i kvasca, soli, svjetlosti. Onaj tko misli na zvanje, očekuje da bude povučen prema krajnjim granicama čovječnosti.